

СЕКЦІЯ 2
РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПРАВОВИЙ ТА
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Ільєва Н. В., к. ю. н., доцент
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА
В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальні питання щодо визначення юридичної відповідальності нотаріуса в Україні на сучасному етапі носить комплексний характер та передбачає покладення на нотаріуса не тільки власне юридичної відповідальності, але й відповідальності моральної за дії перед державою та суспільством. Комплексність юридичної відповідальності нотаріуса і адресність її як заходу гарантування нормального функціонування нотаріату як державної інституції, потребує її детального відпрацювання.

Деякі аспекти цієї проблеми досліджували вітчизняні такі вчені як: В. В. Баранкова, Г. Ю. Гулевська, Н. В. Карнарук, В. В. Комаров, О. І. Нелін, І. В. Святецька, О. І. Поповченко, С. Я. Фурса, С. В. Хімченко, К. І. Чижмарь, Л. Е. Ясінська та інші.

Стаття 56 Конституції України передбачає, що «кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час здійснення ними своїх повноважень» [1, ст. 56].

Так, ст. 21 Закону України «Про нотаріат» передбачено, що «шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України» [2, ст. 21]. Відповідно до ст. 27 Закону України «Про нотаріат» «шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі» [2, ст. 27].

С. В. Хімченко зазначає, що «державний нотаріус, як наймана особа, несе відповідальність за трудовим законодавством, а цивільна відповідальність за його дії виникає у державного органу – відповідного управління юстиції, в штаті якого він перебуває [3, с. 83-84].

«Для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії та/або іншої дії, покладеної на нотаріуса відповідно до закону, приватний нотаріус зобов'язаний до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності. Держава не несе відповідальності за шкоду, заподіяну неправомірними діями приватного нотаріуса при здійсненні ним нотаріальної діяльності функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно. Приватний нотаріус не несе відповідальності по зобов'язаннях держави. Мінімальний розмір страхової суми становить тисячу мінімальних розмірів заробітної плати. Розмір відшкодування заподіяної шкоди визначається за згодою сторін або в судовому порядку» [2, ст. 28].

Відповідно до ст. 27 Закону України «Про нотаріат» «нотаріус не несе відповідальності у разі, якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії: подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії; подала недійсні та/або підроблені документи; не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа» [2, ст. 27].

Таким чином, не тільки статті Закону України «Про нотаріат» вказують на те, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості діяльності нотаріальних органів, відшкодовується в повному розмірі, але й Конституція України гарантує особі відповідальність нотаріальних органів за вчинення незаконних дій чи недбалість.

Цілком слушним видається припущення І. В. Святецької, що «відповідальність нотаріуса за своєю суттю – це форма впливу держави на допущені порушення правових норм, на посягання на соціальні інтереси суспільства, права особи. Нотаріус відповідає за правомірність своїх дій не тільки перед особами, які звернулися за нотаріальною допомогою, але й перед суспільством в цілому» [4, с. 56].

До дисциплінарного стягнення, що застосовується до нотаріусів, можна віднести:

- зупинення або припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса (ст. 29-30 Закону);

- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю внаслідок неодноразового порушення нотаріусом чинного законодавства при вчиненні нотаріальних дій або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, підприємств, установ, організацій, громадян (пп. «е» п. 2 ч. 1 ст. 12 Закону);

- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю через знищення нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів (пп. «и» п. 2 ч. 1 ст. 12 Закону);

- анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю через розголошення відомостей, що становлять нотаріальну таємницю (пп. «ж» ч. 1 ст. 12 Закону);

- заходи реагування після проведення перевірок діяльності нотаріуса на предмет дотримання правил ведення нотаріального діловодства та ін.

К. Ф. Білько вважає, що «такі заходи, як анулювання Міністерством юстиції України свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у випадках, передбачених ст. 12 Закону України «Про нотаріат», слід віднести до дисциплінарної відповідальності» [5, с. 112-113].

Серйозні зауваження викликають питання щодо закріплення підстав зупинення та припинення приватної нотаріальної діяльності, сформульовані у чинному законодавстві. Інститути зупинення та припинення нотаріальної діяльності та їх підстави не узгоджені з недосконало врегульованими механізмами державного регулювання нотаріальної діяльності в цілому і контролю за нотаріальною діяльністю зокрема.

О. І. Нелін вважає, що «на законодавчому рівні потрібно врегулювати питання юридичної відповідальності нотаріуса в Україні за існуючі правопорушення, тому що від якості його роботи залежить ефективність охорони й захисту майнових прав та законних інтересів громадян і організацій» [6, с. 234].

Отже, проблема юридичної відповідальності нотаріуса за умови сучасного реформування нотаріату в Україні потребує законодавчого регулювання. Законодавча невизначеність інституту відповідальності нотаріуса свідчить про відсутність гарантій нотаріальної діяльності, що є причиною порушень прав нотаріуса, а також громадян та юридичних осіб, які звернулись за вчиненням нотаріальних дій.

Список використаних джерел і літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
3. Хімченко С.В. Характеристика цивільної відповідальності нотаріуса. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2009. № 3. С. 83-85.
4. Святецька І. В. Деякі питання юридичної відповідальності нотаріуса. *Мала енциклопедія нотаріуса: наук.-практ. журнал*. 2013. № 2 (68). С. 56-59.
5. Білько К. Ф. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького Нац. академії наук України. Київ, 2015. 206 с.
6. Нелін О. І. Історико-правовий аналіз юридичної відповідальності нотаріуса. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. № 3. 2015. С. 228-235.